

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Кваліфікаційна робота
магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ
ДІТЯМ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ
В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»**

Виконала:
здобувача вищої освіти
групи SoL3-M22z
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Мар'яна Савляк

Керівник:
Віталій СПІВАК
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри логопедії і
спеціальних методик

Кам'янець-Подільський – 2023 року

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	
1.1. Характеристика дітей з порушеннями мовлення, які знаходяться у дошкільному навчальному закладі.....	7
1.2. Особливості організації логопедичної служби в Україні у закладах освіти (законодавча база, положення про логопедичні пункти).....	19
1.3. Загальний недорозвиток мовлення: причини виникнення а механізми прояву	30
Висновки до РОЗДІЛУ 1	37
РОЗДІЛ 2. РОБОТА ЛОГОПЕДА З ДІТЬМИ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗИТКОМ МОВЛЕННЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	
2.1. Методика корекційно-педагогічної роботи при загальному недорозвитку мовлення.....	39
2.2. Особливості використання методик дослідження усного мовлення дітей дошкільного віку	43
2.3. Особливості вивчення лексичної та граматичної компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	46
Висновки до РОЗДІЛУ 2	53
РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІНО-РОЗВИВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗИТКОМ МОВЛЕННЯ	
3.1. Особливості корекційно-розвивального навчання дітей дошкільного віку	54

3.2. Методика корекційно-педагогічної роботи при загальному недорозвитку мовлення.....	64
3.3. Особливості організації логопедичних занять	71
Висновки до РОЗДІЛУ 3	76
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81

ВСТУП

Дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку потребує своєрідного підходу у навчанні й вихованні. Важливу роль тут відіграє правильно організований процес роботи з дітьми-логопатами. В основі корекційного навчання лежить насамперед розвиток мовлення. Однак цей процес є різностороннім і здійснюється одночасно з розвитком мислення: ознайомлення з предметом передбачає встановлення причиново-наслідкових зв'язків та відношень з іншими предметами та явищами, поєднання предметів у групи тощо. Сама програма корекційного навчання передбачає два напрямки: безпосередня робота над мовленням і робота над тими базовими процесами та функціями які забезпечують засвоєння мови та програмування мовлення. Провівши обстеження, вчитель-логопед розробляє план подолання мовленнєвих порушень. Від вдалого планування залежить успішність його роботи. При цьому важливо не лише врахувати корекційні потреби дітей, а й варто передбачити співпрацю з вихователями та батьками.

В сучасній логопедичній літературі організація логопедичної роботи при дошкільньому навчальному закладі освітлена досить широко. Цьому питанню приділяли увагу такі вчені, як: А. Богуш [5; 6], В. Бондар [7], А. Винокур [9], Л. Єфименкова [19], О. Жильцова [21], Т. Пироженко [38], В. Руденко [43; 44], Є. Соботович [48], В. Тарасун [55], М. Шеремет [60; 61; 63] та інші.

Дана робота присвячена дослідженню умов організації логопедичної допомоги у дошкільних закладах дітям із загальним недорозвитком мовлення.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю всебічного осмислення принципів і методів організації логопедичної роботи. На практиці логопеди часто зустрічаються з певними розбіжностями між методичними вказівками стосовно роботи та їхньою реалізацією на практиці. Ця проблема є суттєвою, адже для вдалої, злагодженої, ефективної роботи з

дітьми із загальним недорозвитком мовлення необхідним є, щоб корекційний процес був систематичним і чітким, без будь-яких двозначностей чи неясних вказівок.

Основна мета роботи полягає у поглибленому аналізі особливостей надання логопедичної допомоги дітям дошкільного віку, визначенні пріоритетних напрямків у роботі з дітьми із загальним недорозвитком мовлення та способів їх практичної реалізації. Для реалізації зазначеної мети передбачається розв'язання наступних **завдань**:

- на підставі теоретичного аналізу вивчити методичні вимоги і законодавчу базу, що регулює роботу логопеда в умовах дошкільного закладу;

- простежити на практиці планування і хід логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення;

- визначити найоптимальніші умови організації надання логопедичної допомоги в закладі дошкільної освіти;

- на прикладі надання логопедичної допомоги дітям із загальним недорозвитком мовлення показати різні види її організації і відмітити переваги та недоліки, які спостерігаються при цьому.

Наше дослідження носило теоретично-практичний характер. Був вивчений досвід організації логопедичної роботи в дошкільних закладах міста Тячів Закарпатської області.

Об'єктом дослідження є система нормативно-правових організаційних засобів, які регулюють діяльність спеціаліста з надання логопедичної допомоги в умовах дошкільного закладу.

Предметом дослідження обрано особливості організації логопедичної роботи в дошкільному навчальному закладі для дітей із загальним недорозвитком мовлення.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури з проблеми дослідження, аналіз та узагальнення масового та передового педагогічного досвіду,

спостереження, обстеження стану словника дітей, кількісна та якісна обробка результатів обстеження та навчання дітей дошкільного віку з вадами мовлення.

Наукова новизна роботи визначається спробою розглянути процес організації логопедичної роботи комплексно. Значна увага приділяється психологічній характеристиці дітей, що мають порушення мовлення, особливостям їхнього розвитку та навчання. Ці знання є необхідною опорою для реалізації особистісно-орієнтованого навчання, яке має здійснювати логопед під час фронтальних та індивідуальних занять. Для більшого розуміння процесу корекційної роботи з дітьми із загальним недорозвитком мовлення подаються аналогічні приклади організації такої роботи у інших закладах.

Теоретичне значення дослідження: було визначено і проаналізовано досвід організації логопедичної роботи у дошкільних закладах України, законодавчі акти, які регламентують діяльність логопедів, а також було виявлено відповідність між законодавчими вимогами і реальними особливостями організації роботи логопедів на місцях, співпадання бажаного з дійсним.

Практичне значення дослідження: результати проведеного нами дослідження ми вважаємо є корисними не лише для логопедів при роботі з дітьми із загальним недорозвитком мовлення, але й для завідуючих дитячих садочків, методистів та інших керівників закладів освіти, оскільки дозволять їм розглянути систему організації логопедичної роботи в цілому, правильно регламентувати час роботи, забезпечити правильне ведення відповідної документації і забезпечить продуктивну організацію праці таких фахівців в межах спеціальних логопедичних груп в цілому.

Структура дипломної роботи: наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

В сучасних умовах функціонування та розвитку системи освіти, як ніколи гостро стоїть проблема підвищення ефективності навчання та виховання підростаючого покоління. Це передбачає вдосконалення усіх ланок освітньої системи, покращення якості професійної підготовки педагогів тощо.

У ряді завдань, які стоять перед дошкільним закладом, важливе місце займає задача підготовки дітей до школи. А одним із показників підготовки дитини до успішного навчання є правильне, добре розвинуте мовлення. Гарна мова – важлива умова повноцінного і всебічного розвитку дітей. Чим правильнішою і багатшою є мова дитини, тим легше їй буде озвучувати власні думки, тим ширшими будуть її можливості у пізнанні навколишнього середовища, чим змістовнішими і повно ціннішими будуть відносини з однолітками і дорослими, тим активніше здійснюватиметься її психічний розвиток. Тому такою важливою є турбота про своєчасне формування мовлення у дітей.

Розглядаючи особливості організації логопедичної роботи в Україні, варто зазначити, що тут є певні невідповідності між законодавчими вимогами та їх практичною реалізацією. Наприклад стосовно графіку та розкладу роботи, проведення обстеження, планування логопедичної роботи тощо. Якщо порівняти особливості логопедичної діяльності у дитячому садку та школі, то шкільні логопеди мають більш можливостей дотримуватись встановлених методичних вимог стосовно графіку роботи, оскільки учні зайняті навчанням лише одну половину дня, тоді як діти, що знаходяться в ДНЗ, фактично зайняті увесь день (враховуючи час, відведений для режимних моментів: прийому їжі, сну і т.д.). і через те тут значно важче планувати свій графік роботи, дотримуючись при цьому методичних вимог.

Організація логопедичної роботи – процес важливий і потребує чітко спланованого підходу з урахуванням різних умов та аспектів. Відомо, що від правильно організованої роботи багато в чому залежить ефективність

навчання. Звісно, маючи справу з дітьми в першу чергу слід добре знати особливості їхнього психічного розвитку. А надто коли це стосується дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Вони потребують особливого підходу у навчанні та вихованні. Досліджуючи дітей, з порушеннями мовлення, варто зазначити що той чи інший недолік часто негативно впливає і на їхню психіку і взагалі на спілкування з оточуючим світом. Тому при плануванні роботи з дітьми необхідно чітко уявляти потреби кожного з вихованців, працювати з ними так, щоб корекційна робота проходила не лише у плані подолання порушень мовлення, а й враховувати розвиток їхніх психічних та комунікативних умінь. Важливим є також залучення до цієї роботи батьків та вихователів, налагодження вдалої співпраці з ними.

На основі аналізу і узагальнення науково-теоретичної літератури про структуру мовленнєвої діяльності і психологічні механізми її формування, про особливості мовленнєвого дефекту при ЗНМ, про розвиток мовлення при нормальному і порушеному онтогенезі, встановлено, що найбільш повно диференційовані механізми засвоєння і використання мови розкрито в дослідженнях, побудованих з урахуванням психолінгвістичного підходу до діагностики, аналізу і корекції порушень мовленнєвого розвитку у дошкільників.

Вищевикладене свідчить про необхідність в подальшому проводити спеціальне дослідження з вивчення як стану сформованості лексико-граматичної сторони мовлення дітей дошкільного віку з вадами мовлення із ЗНМ, так і аналізу комплексної системи відповідного корекційно-попереджувального і розвивального навчання, побудованого з урахуванням сучасних наукових даних про мовленнєву діяльність та шляхи її формування при нормальному і порушеному онтогенезі.

Аналіз мовленнєвої діагностичної методики надає можливість виявити відхилення у мовленнєвому розвитку зазначеної категорії дітей дошкільного віку з вадами мовлення, уточнити психологічні механізми, що лежать в їх основі: недоліки засвоєння і використання лексичних значень морфологічних,

синтаксичних значень; труднощі диференціації слів, близьких за семантикою; труднощі актуалізації наявних мовних знань.

Проаналізовано зміст і методику корекційно-попереджувального і розвивального навчання з формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку з вадами мовлення середнього дошкільного віку із ЗНМ та методику проведення логопедичних занять з урахуванням виявлених порушень.

Водночас проведене нами дослідження не вичерпує усі аспекти проблеми, що вивчалася. Зокрема подальшої розробки вимагають питання удосконалення змісту логопедично-дефектологічної роботи, що узгоджувалась би з одержаними результатами та в комплексі з корекцією та розвитком інших сторін мовлення сприяла б якіснішому подоланню порушень мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми сучасної логопедії: матеріали конференції. К. : РВЦ КПДЮ, 2007. 95 с.
2. Артемова Л.В. Вчися, граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільнят : Кн. для вихователів дит. садків та батьків / Л.В. Артемова. К. : Томіріс, 1995. 112 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. 1999 . № 1 .
4. Басалюк Н. М. Теоретичні підходи до проблем методичної роботи вчителів // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна. Випуск VII. 2007. С. 7 - 9.
5. Богуш А. М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. К.: Вища шк., 1997. С. 57 - 87.
6. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. 2-е видання. К.: Видавничий дім „Слово”, 2010. 374 с.
7. Бондар В. І. Передумови розвитку державної системи спеціального навчання дітей із психофізичними вадами // Дефектологія. 1997. № 2. С.22 – 26.
8. Бородич А. М. Методика розвитку речі дітей: Учебн. пособие для студентов. - 2-е изд. - М.: Просвещение, 1981. - 255.
9. Винокур А. С. Подолання мовного недорозвинення у дітей молодшого шкільного віку. - К.: Вища шк., 1977. - С. 27 - 39.
10. Воробель Г. М. Застосування ділової гри на педагогічних радах у спеціальному навчальному закладі // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна. - Випуск VII - 2007. - С. 353 - 356.
11. Выготский Л.С. Проблемы дефектологии / Сост. Т.М. Лифанова, М.А. Степанова. М.: Просвещение, 1982. 527 с.
12. Гаврилов О. В. Особливості розвитку мовлення дітей з помірною і

тяжкою розумовою відсталістю // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна. Випуск VII. 2007. С. 126 - 132.

13. Гаврилова Н. С. Особливості порушення моторного розвитку периферійних органів мовлення у дітей з дислалією, дизартрію і ринолалією // збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна. Випуск VII. 2007. С.132 – 136.

14. Гербова В. В. Заняття по розвитку речі в старшей группе детского сада. М.: Просвещение, 1984. 175 с.

15. Гомля В. Артикуляційна гімнастика. Методичні рекомендації для логопедів, учителів і вихователів загальноосвітніх навчальних закладів / [за наук. ред. Л.О. Федорович]. К.: Кременчук: Християнська Зоря, 2008. 67 с.

16. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения. М.: Логос, 1986. С. 45 - 63.

17. Довідник учителя-логопеда / Авт.-упор. Лупінович С. М. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 112 с.

18. Дудко О. Б. Развитие профессиональной компетентности учителя-дефектолога в области взаимодействия с семьями воспитанников // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна. Випуск VII. 2007. С. 34 - 36.

19. Ефименкова Л. И. Формирование речи у дошкольников (дети с общин недоразвитием речи): Пособие для логопедов. М.: Просвещение, 1981. 112 с.

20. Жильцова О.Л. Недоліки мовлення дітей і шляхи їх подолання. К.: Рад. Школа, 1971. 48 с .

21. Жильцова О. Л. Виховання правильної звуковимови у дітей старшого дошкільного віку. К.: Наук. думка, 1971. 112 с.

22. Зязюн І. А. Гуманістична стратегія і практика навчального процесу // Рідна школа. 2000. № 8. С. 22 – 28.

23. Калмикова Л.О. Фомування мовленнєвих умінь і навичок у дітей : психологічний і лінгвістичний аспекти. [навч. пос. для студ. вищ. навч.

закл.] / Л.О. Калмикова. К. : НМЦВО, 2003. 300 с.

24. Конопляста С.Ю. Логопсихологія : навч. посіб. / С.Ю. Конопляста, Т.В. Сак; за ред. М.К. Шеремет. К. : Знання, 2010. 293 с.

25. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Під ред. Л. Н. Проколієнко. К.: Вища шк., 1989. С. 12 - 36.

26. Логопедія. Підручник. За ред. М. К. Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово». 2010. 672 с.

27. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. 3-е изд. М.: Издательство Московского университета, 1972. 576 с.

28. Лурия А. Р., Юдович Ф. Я. Речь и развитие психических процессов у ребенка. - М.: Просвещение, 1956. - 145с.

29. Лурия А. Р. Язык и сознание. Ростов-на-Дону. Дон, 1958. 172с.

30. Манько Н.В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку: наук.-метод. посібник. К.: КНТ, 2008. 256 с.

31. Миронова С. А. Развитие речи дошкольников на логопедических занятиях: Кн. для логопеда. М.: Просвещение, 1991. 208 с.

32. Миронова С. П. Особливості відбору абітурієнтів за напрямом «Корекційна освіта» // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна. Випуск VII. 2007. С. 64 -66.

33. Миронова С.П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту / С.П. Миронова: [монографія]. Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2007. 304 с.

34. Миронова С. П. Основи корекційної педагогіки : навчальний посібник / С. П. Миронова, О. В. Гаврилов, М. П. Матвеева ; за заг. ред.,С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. 264 с.

35. Обухівська А.Г. Діяльність психолого-медико-педагогічних консультацій в системі освіти України / А.Г. Обухівська // Корекційна педагогіка. 2007. №2. С. 21-26.

36. Освіта в Україні. Нормативна база. К.: КНТ, Атіка. 2004. 492 с.
37. Пінчук Ю. Модель професійної компетентності вчителя-логопеда / Ю. Пінчук // Дефектологія. 2007. №2. С. 14-18.
38. Пироженко Т. Сучасні підходи до мовленнєвого розвитку дітей // Дошкільне виховання. 2001. №1. С. 22-26.
39. Програма з ритміки для підготовчого, 1-7 класів і відділення шкіл для дітей з важкими порушеннями мови. К.: Либідь, 1997. 50 с.
40. Ревуцька О. Розвиток вчення про мовленнєві порушення та їх подолання/ О. Ревуцька // Імідж сучасного педагога. Корекційно-педагогічна допомога дітям. 2009. №6-7 (95-96). С. 80-82.
41. Рібцун Ю.В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. Х.: Вид. група «Основа», 2013. 238 с.
42. Рождественская В. П., Радина Е. И. Воспитание правильной речи у детей дошкольного возраста. Изд. 5-е. М.: Просвещение, 1967. 117 с.
43. Руденко В. А. Корекція мовленнєвих вад у дітей старшого дошкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально- педагогічна. Випуск VII. 2007. С. 229 - 232.
44. Руденко В. А. Діти старшого дошкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення. К.: Наук. Думка, 2009. 220 с.
45. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. - К.: Наук. думка, 1999. 285с.
46. Сак Т. В. Особливості організації навчального процесу у спеціальній школі в контексті компетентнісно орієнтованого підходу // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально- педагогічна. Випуск VII. 2007. С. 81 - 83.
47. Синьов В. М., Миронова С. П. Принципи діяльності сучасної вищої школи у підготовці спеціалістів за напрямом «Корекційна освіта» // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Випуск VII. 2007. С. 85 - 87.

48. Соботович Є.Ф. Порухення мовленнєвого розвитку у дітей і шляхи їх корекції: Навчально-методичний посібник. К.: ІСДО, 1995. 204 с.
49. Соботович Є. Ф. Концепції стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку // Дефектологія. 2002. № 1. С. 2-7.
50. Соколов В.В. Огляд психологічного забезпечення у спеціальній освіті на прикладі різних країн // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна. Випуск VII. 2007. С. 87 - 89.
51. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / [за ред. В.І. Бондаря]. Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.
52. Спеціальна психологія. Тексти. Частина I. / За ред. М.П.Матвєєвої, С.П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 1999. 158 с.
53. Тарасун В.В. Логодидактика. Навчальний посібник. 2-е видання. К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. 392 с.
54. Тарасун В.В. Морфофункціональна готовність дітей з особливостями у розвитку до шкільного навчання: діагностика і формування [Монографія]. / В.В. Тарасун. К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2008. 299 с.
55. Тарасун В.В. Фрмування мовної особистості – новий напрям логопедичної роботи (теоретичне обгрунтування) / В. Тарасун // Дефектологія. 2007. №4. С. 3-11.
56. Федорович Л. О. Удосконалення навчально-виховного процесу професійної підготовки педагога-логопеда // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі / За ред. В. І. Бондаря, В. В. Масенко. К. 2006. С. 49 - 67.
57. Федорович ЛТ. О. Новітні підходи до професійної підготовки вчителя-логопеда // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського

державного університету. Випуск VII. 2007. С. 394 - 397.

58. Хрестоматія з логопедії : Історичні аспекти. Дислалія. Дизартрія. Ринолалія : навч. посіб. / клад. : М.К. Шеремет, І.В. Мартиненко. К. : КНТ, 2008. 380 с.

59. Шевцов А. Г. Особистісно центрована концепція формування реабілітаційного простору професійної освіти. Програма професійної освіти. К.: КНТ. С. 94 - 101.

60. Шеремет М.К., Ревуцька О.В. Логопедія (корекційна робота при дислалії): Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2009. 160 с.

61. Шеремет М.К. Науково-теоретичні засади проблеми діагностики і корекції мовленнєвого розвитку в дітей раннього віку. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Збірник наукових праць. К. 2007. №8. С. 88.

62. Шеремет М.К. Проблеми та перспективи спеціальної освіти / М.К. Шеремет // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія «Соціально-педагогічна». Випуск УІІ / [за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака]. Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В.С. 2007. 420 с.

63. Шеремет М.К. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання в школі: Навчально-методичний посібник. / М.К. Шеремет, Н.Г. Пахомова. К.: Знання, 2009. 137 с.